

ΚΥΡΙΑΚΗ 28 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 2024

Απόσπασμα της νότιας μετόπης του Παρθενώνα από πράκτορες του Ελγιν. Σχέδιο του Ιρλανδού ζωγράφου, ταξιδευτή και συγγραφέα Εντουαρντ Ντόντγουελ (1767-1832) μετά το 1801.

Όταν η Ακρόπολη ήταν χωριό

Η άγνωστη ιστορία του Ιερού Βράχου και οι διαμάχες για τα έργα σε αυτόν από τον 19ο αιώνα έως σήμερα

Της **ΓΙΩΤΑΣ ΣΥΚΚΑ**

Τα μνημεία της Ακρόπολης και κάθε έργο που πραγματοποιείται στον Ιερό Βράχο πάντα αποσπούν το ενδιαφέρον. Το είδαμε ξανά την τελευταία τριετία με τις έντονες διαφωνίες των επιστημόνων ως προς τις εργασίες για τη διευκόλυνση των επισκεπτών με κινητικά προβλήματα και τις επιπτώσεις στο μνημειακό σύνολο. Ο Γεώργιος Σαββαΐδης, πρόεδρος της Ένωσης Φίλων Ακρόπολεως και πρέσβης ε.τ., θεωρεί ότι μεγάλο μέρος του κοινού, ελληνικού και ιδιαίτερα διεθνούς, αγνοεί την πιο πρόσφατη ιστορία της Ακρόπολης, από την ίδρυση του ελληνικού κράτους στις αρχές του 19ου αι. έως σήμερα.

«Αγνοία σε μεγάλο βαθμό των ειδικών χαρακτηριστικών των σύγχρονων αναστηλωτικών έργων στην Ακρόπολη, των στόχων τους, της φιλοσοφίας που τα διέπει, των τεχνικών που εφαρμόζονται», αναφέρει στον πρόλογο της έκδοσης «Από κάστρο σε μνημείο. Μεταμορφώσεις της Ακρόπολης από τον 19ο στον 21ο αιώνα», που έγραψε η Φανή Μαλλούχου-Τούφανο. Αρχαιολόγος, δρ Φιλοσοφίας του Πανεπιστημίου Αθηνών, εξειδικευμένη στην αναστήλωση των μνημείων, αναπληρώτρια πρόεδρος της Επιτροπής Συντηρήσεως Μνημείων Ακρόπολεως (ΕΣΜΑ) από το 2016 και αντιπρόεδρος της Ένωσης Φίλων Ακρόπολεως, η συγγραφέας λέει στην «Κ» ότι την ιδέα της συγγραφής του βιβλίου της την έδωσε η μεγάλη συζήτηση για το έργο των νέων διαδρομών. «Τότε ακόμη και διεθνή ΜΜΕ πήραν θέση καταγγέλλοντας “τσιμεντοποίηση” του μνημείου, καθώς για τις διαδρομές επιλέχθηκε σκυρόδεμα. Το υπουργείο Πολιτισμού υποστήριξε ότι οι διαδρομές ΑμεΑ από τοιμμένο υπήρχαν τα τελευταία 20 χρόνια, ότι το υλικό είχε φθαρεί εξαιτίας της συχνής χρήσης και ότι ήταν ο μόνος τρόπος να προσεγγίσουν τον Βράχο κιλιάδες επι-

σκέπτες με κινητικά προβλήματα. Ειδοποιήθηκε και η UNESCO, και η υπουργός Λίνα Μενδώνη πρότεινε να σταλεί αντιπροσωπεία για να δει από κοντά το μνημείο. Τα μέλη της ΕΣΜΑ και της ΨΣΜΑ δείξαμε στην τριμελή επιτροπή της UNESCO όλες τις φάσεις των εργασιών στην Ακρόπολη. Η ενημέρωση ξεκίνησε με δική μου δι-άλεξη με power point, με θέμα τι έκανε το ελληνικό κράτος από το 1834. Ακόμη κι αυτά τα υψηλόβαθμα στελέχη της UNESCO δεν γνώριζαν τίποτε από την πρόσφατη ιστορία».

Στις 120 σελίδες του βιβλίου (εκδ. Ένωση Φίλων Ακρόπολεως), αφιερωμένου στη μνήμη της Εβης Τουλούπα, παρουσιάζει τις

Πώς από οχυρό κάστρο που ήταν τις παραμονές της ίδρυσης του ελληνικού κράτους μεταλλάχθηκε σε αρχαιολογικό, αρχετυπικό της κλασικής τέχνης, μνημείο.

αλλαγές στο τοπίο της Ακρόπολης στη διάρκεια των 200 χρόνων. Πώς από οχυρό κάστρο που ήταν τις παραμονές της ίδρυσης του ελληνικού κράτους μεταλλάχθηκε σε αρχαιολογικό, αρχετυπικό της κλασικής τέχνης, μνημείο. «Επιώθηκαν πολλά για τις διαβάσεις στην Ακρόπολη και καταγορήθηκε και η Επιτροπή ότι καταστρέφουμε τα μεσαιωνικά. Το πλατύ κοινό πρέπει να γνωρίζει ότι η Ακρόπολη ήδη από τα τέλη του 19ου αι. είχε καθαθεί. Ο Παναγιώτης Καββαδίας, γενικός έφορος αρχαιοτήτων τον Φεβρουάριο του 1890, υποστήριξε ότι παραδίδει την Ακρόπολη “κεκαθαρισμένη μνημείο”...». Στις πέντε ενότητες παρακολουθούμε

Κατεδαφίσεις στη δυτική ανάβαση της Ακρόπολης το 1835. Σχέδιο του Δανού ζωγράφου Μαρτίνους Ρόρμπι (1803-1848).

τις μεταμορφώσεις του δυσπρό-θητου κάστρου. Η μετατροπή σε πανίσχυρο φρούριο ξεκινάει στο τέλος του 3ου αι. μ.Χ., μετά τις καταστροφές που σημειώθηκαν στην πόλη της Αθήνας από τη βαρβαρική επίθεση του 267. Η οχύρωση γιγαντώθηκε ιδιαίτερα μετά το 1204 και τη λατινική κυριαρχία στον ελλαδικό και αθηναϊκό χώρο, αλλά και μετά το 1458, όταν οι Οθωμανοί Τούρκοι καταλαμβάνουν την πόλη. Το εσωτερικό του κάστρου καλυπτόταν από κατοικίες όσων το φρουρούσαν. Ένα ολόκληρο χωριό με δρόμους, σπία με κήπους, στέρνες, τρεις υδατοδεξαμενές, ένα μικρό χαμάμ, αποθήκες πυρομαχικών και ανάμεσα τους ερείπια κλασικών μνημείων. Κι ένα μικρό τζαμί στο εσωτερικό του Παρθενώνα εξυπηρετούσε τις θρησκευτικές ανάγκες των κατοίκων του φρουρίου, ενώ γύρω κείτονταν μάρμαρα από την έκρηξη του 1687.

Οι αναστηλώσεις

Λόγος γίνεται και για το μεγάλο έργο του αφοσιωμένου στη διάσωση αρχαιοτήτων Κυριακού Πιττάκη, αλλά και το αναστηλωτικό έργο του Ν. Μπαλάνου, ο οποίος, όπως μας λέει η κ. Μαλλούχου, «δεν επέλεξε ο ίδιος την

τεχνολογία, αλλά την ακολούθησε και την εφήρμοσε πολύ κακά και με επιπολαιότητα». Επίσης παρακολουθούμε την Ακρόπολη μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, ενώ με κάθε λεπτομέρεια ξετυλίγεται το κεφάλαιο της σύγχρονης αναστήλωσης. Οι ένθετες μικρές ιστορίες έχουν επίσης ενδιαφέρον. Όπως εκείνη της βίαιης απόσπασης των γλυπτών από τον Ελγιν από το 1801 έως το 1803, του τραυματισμού του μνημείου καθώς κατακρημνίζονταν από ύψος 10 μέτρων τα γείσα που κάλυπταν την κιονοστοιχία προκειμένου να αποσπαστούν οι νότιες μετόπες. Παρακολουθούμε επίσης το κάστρο της Ακρόπολης στη δίνη της Επανάστασης του 1821, την κήρυξη της έναρξης της αναστήλωσης από τον Οθωνα, που χτύπησε με ένα σφυρί τρεις φορές τον πρώτο σπόνδυλο ενός βόρειου κίονα του Παρθενώνα, αλλά και στιγμές από το «Ημερολόγιον» του εφόρου αρχαιοτήτων Παναγιώτη Ευστρατιάδη, από το οποίο μαθαίνουμε για τις συνεχιζόμενες κλοπές αρχαίων στον Βράχο. Υπάρχουν και απρόσμενα περιστατικά, όπως τα προβλήματα που δημιουργήθηκαν στην Ακρόπολη κατά τη φωτογράφιση των μνημείων με πυροτεχνικά φώτα

το 1869, όταν την επισκέφθηκε ο διάδοχος του βρετανικού θρόνου. Ωρες μετά την επίσκεψη, ο αρμόδιος δεκανέας μπήκε με αναμμένη λαμπάδα στο φρουράριο όπου φυλάσσονταν όσα πυροτεχνήματα είχαν απομείνει και «εκ της φλογός αυτής ήναψαν τα μείναντα πυροτεχνήματα και το δωμάτιον καίεται, περιεφλέγησαν δε και οι εισελθόντες εις αυτό».

«Κάθε παρέμβαση στην Ακρόπολη ξενίζει τον κόσμο», υποστηρίζει η Φανή Μαλλούχου-Τούφανο. Η κατεδάφιση του Φράγκικου Πύργου των Προπυλαίων το 1875 έγινε εν μέσω γενικότερης κατακραυγής. Θυμίζει όμως και το παράδειγμα του Ζαχαρία Παπαντωνίου και το πόσο τον απασχόλησε

«Ότε εμένα μου αρέσει η ξενάγηση των 5.000 ευρώ, αλλά είναι το πνεύμα των καιρών», λέει η Φανή Μαλλούχου-Τούφανο, αρχαιολόγος και δρ Φιλοσοφίας του Πανεπιστημίου Αθηνών.

η αναστηλωμένη βόρεια κιονοστοιχία που σήμερα έχει ενσωματωθεί στη συλλογική συνείδηση της ελληνικής κοινωνίας. Στα εγκαίρια, 17 Μαΐου 1930, ο Παπαντωνίου γράφει σε άρθρο του: «Ημουν, το ομολογώ, ένας απ' αυτούς που είχαν φοβηθή για τα επακόλουθα της αναστηλώσεως. Αλλά εσχές που ανέβηκα δυο φορές και είδα το αποτέλεσμα, σε δυο διαφορετικούς φωτισμούς, το πρωί με τον ήλιο, το απόγευμα με συννεφιά, άλλαξαν για με τα πράγματα. Είδα ότι συνετελέσθη ένα έργο απαραίτητον. Και αφού αυστηρώς εζύγισα τα κέρδη του ερειπίου μαζί με τα κέρδη της αναστηλώσεως, βρήκα, εγώ τουλάχιστον, ότι τα κέρδη

της δευτέρας είναι πολύ περισσότερα από τα σοβάρωτερα». Η κ. Μαλλούχου πιστεύει ότι «η προγραμματισμένη στο άμεσο μέλλον αποκατάσταση της δυτικής ανάβασης στην Ακρόπολη με την ανάκτηση της κλίμακας ανόδου των ρωμαϊκών χρόνων θα επιφέρει δραστική αλλαγή στην παγιωμένη στη συλλογική μνήμη και συνειδηση εικόνα του μνημειακού τοπίου της Ακρόπολης».

Τα εισιτήρια

Ποια είναι, όμως, η γνώμη της για τον θόρυβο των ημερών; Την εκχώρηση σε ιδιώτες της έκδοσης και του ελέγχου των εισιτηρίων στην Ακρόπολη, την έντονη κριτική για την αύξηση της τιμής των εισιτηρίων και την ακόμη μεγαλύτερη για τις ιδιωτικές ξεναγήσεις κόστους 5.000 ευρώ; «Είναι σύγχρονες διαχειριστικές μέθοδοι. Ούτε κι εμένα μου αρέσει η ξενάγηση των 5.000 ευρώ και παρότι ήμουν στο ΚΑΣ δεν έφερα αντίρρηση. Είναι το πνεύμα των καιρών». Η άποψή της για τον κίνδυνο της πολιτιστικής υπερκατανάλωσης; «Οι ζώνες επισκεψιμότητας είναι η μόνη λύση. Κατηγορούν την Επιτροπή ότι το κάνουμε για τους επισκέπτες. Οχι, το κάνουμε για το μνημείο, και διευκολύνεται και το κοινό».

Η συγγραφέας λέει στην «Κ» ότι την ιδέα για το βιβλίο της την έδωσε η μεγάλη συζήτηση για το έργο των νέων διαδρομών από σκυρόδεμα.